

Результати проекту:

Перед початком виконання проекту була проведена підготовча робота з метою визначення найбільш придатних для заповідання територій. В результаті цього було визначено 12 перспективних територій. Саме на цих територіях проводилися польові дослідження з метою створення об'єктів Природно-заповідного фонду місцевого значення.

Дослідження в басейнах малих річок Північного Приазов'я проводилися з метою:

- оцінки стану перспективних для заповідання територій;
- з'ясування сучасного екологічного стану малих річок;
- виявлення порушень екологічного законодавства.

Загалом було проведено експедиційні виїзди в Куйбишевський, Бердянський, Приморський, Чернігівський, Токмацький, Приазовський, Якимівський райони, були обстежені наступні території:

- витoki річок Обіточна, Молочна, Кільтіція, Берда.
- середні частини річок Малий та Великий Утлюк, Тащенак, Молочна, Домузла, Корсак, Лозоватка, Обіточна, Берда.
- гирла річок Малий та Великий Утлюк, Тащенак, Молочна, Домузла, Корсак, Лозоватка, Обіточна.
- в значній мірі були обстежені притоки річок.

Учасниками проекту висаджено 500 саджанців в прилеглих до річок територіях Приазовського району, в околиці с. Олександрівка та с. Степанівка.

Підготовлено 7 обґрунтувань для затвердження природно-заповідних територій.

Підготовлені буклети за тематиками досліджень.

Буклет видано громадською організацією

"Таврійська заповідна допомога"

в рамках проекту
*«Збереження малих річок
Північного Приазов'я шляхом
впровадження комплексу
екологічних заходів».*

Підтримка проекту здійснена **Wetlands International** через грант, наданий Міністерством сільського господарства, природоуправління та рибальства Нідерландів при науковій підтримці лабораторії іхтіології та загальної гідробіології МДПУ.

Наша адреса:

72312 м. Мелітополь, а/с 33

E-mail: melitopol@ukrpost.net

tzd@melitopol.net

ГО "Таврійська заповідна допомога"

Випуск сьомий

СУЧАСНИЙ СТАН МАЛИХ РІЧОК ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я (за результатами виконаного проекту)

На сьогодні водні артерії нашого краю, як і в більшості регіонів України, знаходяться в критичному стані. Так, заплава і тераси річкової долини, якщо не затоплені ставком і не розорені до урізу води, практично скрізь використовуються під інтенсивний випас худоби. Останнім часом річки часто пересихають, весняний стік на багатьох з них повністю затримується у ставках або використовується для зрошення, втрачається на випаровування. Досить широка мережа ставків і водойм привела до повної втрати природної наскрізної проточності річок, до природного зниження водообміну в річках і ставках. Це не могло не створити умов для багатопланового негативного впливу на річки, як елемент ландшафту. До зникнення меандрів, плес, та перекатів призвела інтенсивна меліорація земель заплави, внаслідок якої відбулося заростання та замулення русла, через що малі річки втратили властиві їм біотопи. Узагальнюючи вищевикладене слід зазначити, що загальними екологічними проблемами для більшості малих річок Північного Приазов'я є:

- зниження водного стоку, як основного показника стану річки;
- замулення та заростання русла;
- зникнення меандрів, плес, перекатів та інших природних елементів русла;
- зменшення чагарникової рослинності у прирусловій зоні, що створює умови для ерозійних процесів на водозборі;
- малоефективні продукційно-деструкційні процеси, через що річка втрачає здатність до самоочищення;
- забруднення прибережних територій та лісосмуг побутовим сміттям;
- погіршення якості води через хімічне забруднення;
- зменшення видового різноманіття фауни та флори, у зв'язку з зникненням біотопів.

Основними причинами цих проблем є антропогенне навантаження на водозбірний басейн річки. Так, найбільш негативно на екологічний стан річки впливає:

- гідротехнічне будівництво (водосховища, ставки, шлюзи, дамби, спрямлювальні канали);
- розорювання долини, водоохоронних зон та витоків річки;

- розміщення в межах прибережно-захисних смуг та водоохоронних зон звалищ твердих-побутових відходів;

- недотримання вимог екологічного законодавства.

На території малих річок Північного Приазов'я нами було виявлено ряд гідротехнічних споруд, що не функціонують але спричиняють негативний вплив на стан річки. Мова йдеться про шлюзи на р. Обіточна поблизу с. Банівка Приморського району та північніше с. Борисівка Приморського району. Вони були побудовані з метою регулювання стоку, але вже майже 20 років не функціонують. Під час весняного повадку в 2003 році рівень води перед шлюзами піднімався настільки високо, що вона переливалася через міст. Водотік між шлюзами поступово замулювався та засмітився, що зменшило пропускну здатність даної гідротехнічної споруди. Як наслідок - втрачається можливість нормального водообміну між різними ділянками русла, що негативно відбивається на більшості гідроекологічних показників р. Обіточної.

Спрямлювальні канали є досить негативним результатом діяльності людини, в результаті чого зникають плеса, перекати, меандри, зменшується видове різноманіття та чисельність риб, планктону та донних безхребетних. Такі умови роботи в Північному Приазов'ї проводилися майже на всіх річках. Прикладом може слугувати канал на р. Обіточна поблизу с. Банівка Приморського району

Ставки та водосховища на малих річках Північного Приазов'я відіграють на сьогодні найбільше значення при формуванні річного стоку та водообміну. На річках нашого регіону за даними офіційної статистики розміщено 270 ставків загальною площею 2704,8 га та 16 водосховищ загальною площею 1242,5 га.

У середні за водністю роки при заповненні ставків та водосховищ затримується до 50-60 % весняного стоку, що призводить до зміни природного гідрологічного режиму річки.

В цьому випадку скорочується загальний водообмін, виникають мілководні, застійні зони, які добре прогриваються, властивий річкам транзитний тип круговороту речовин перетворюється на відносно замкнений, падає чисельність типових

мешканців текучих вод. Типовим водосховищем, що затримує стік та впливає на гідроекологічний стан водойми слід назвати Кайінкулакське водосховище на р. Токмак, поблизу с. Трудове Токмацького району

Незадовільно на стан річки впливає зміна заплави, з метою сільськогосподарського використання. Насамперед слід відмітити часте недотримання меж водоохоронної зони, яка за законодавством не повинна бути менша ніж 25 м на малих річках та 50 м - на середніх. Особливо часто порушення цієї статті Водного кодексу відмічається у витоках річок. Недотримання водоохоронних зон призводить до наслідків, що спричиняють замулення русла, погіршення якості води, знищення навколоводних рослин та тварин.

Так на р. Корсак поблизу с. Мануйлівка Приморського району водоохоронна зона становила 4 метри, а у витоках р. Кільтічія поблизу с. Смірнове Куйбишевського району водоохоронна зона становила 11 метрів. Недотримання водоохоронних зон призводить до наслідків, що спричиняють замулення русла, погіршення якості води, знищення навколоводних рослин та тварин.

Однією з найнагальніших проблем малих річок, є засміченість їхніх берегів та прибережних лісосмуг. Кількість такого сміття на берегах річок невпинно зростає. Відтак, відсутність санкціонованих полігонів побутових відходів в сільській місцевості призводить до утворення значної кількості смітників. Прикладів стосовно невеликих смітників в басейнах малих річок Північного Приазов'я безліч. Найбільший смітник зареєстрований нами – на березі р. Домузла, поблизу с. Новоконстантинівка Приазовського району. Цей полігон побутового сміття виник унаслідок господарчої діяльності кількох баз відпочинку та господарств прилеглих населених пунктів. Зауважимо, що смітник розташований у межах водоохоронної зони та прибережної захисної смуги.

Взагалі, є над чим замислитись і представникам органів влади різних рівней, і фахівцям, які відповідають за дотримання законодавства, і кожному громадянину країни, небайдужому до її сьогодення та майбутнього. Вихід знаходить той, хто шукає і бажає змін до кращого.